nuoskalos ir skaldytinio dalis, čia patekę atsitiktinai. 1,3-1,85 m gylyje prasidėjo nejudintas smėlis. Stalo kalno P pakraštyje kastame šurfe Nr.3 kultūrinio sluoksnio ar radinių neaptikta.

Šurfe Nr.2 aptiktas kultūrinis sluoksnis susidaręs Kreivosios pilies papilyje. Šis archeologijos paminklų kompleksas egzistavo iki pilies sunaikinimo 1390 m. Tikslios komplekso R ir Š ribos nežinomos, todėl šios teritorijos žvalgomieji tyrimai bus tęsiami.

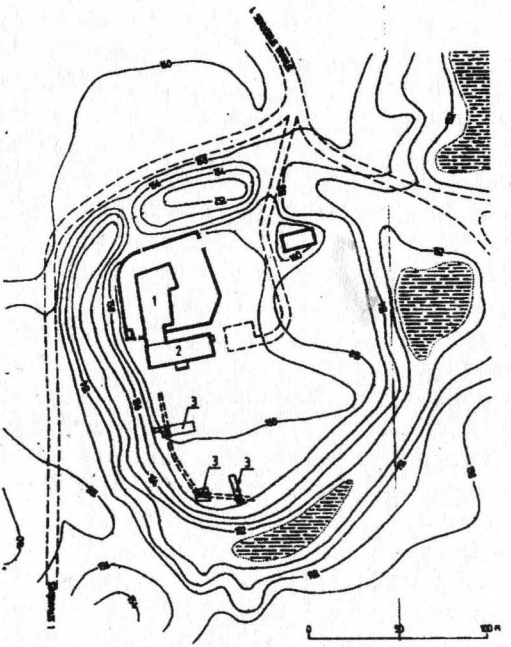
Albinas Kuncevičius

Senųjų Trakų piliavietės tyrinėjimai 1994 ir 1995 metais

VU AK 1994-1995 m. tyrinėjo Senųjų Trakų piliavietę. Senųjų Trakų piliavietė yra to paties pavadinimo gyvenvietėje, apie 4 km į PR nuo dabartinio Trakų miesto. Tai neaukšta kalva, kurios viršuje yra beveik keturkampė apie 150x140 m dydžio, gana lygi aikštelė. Ją iš visų pusių supa apie 35-40 m pločio ir iki 6-8 m gylio griovys, kuris R pusėje pereina į tvenkinį-ežerėlį. Piliavietės aikštelė dar visai neseniai buvo užstatyta įvairiais ūkiniais pastatais. Šiuo metu jos ŠV kampe stovi mūrinė bažnyčia (pirmoji bažnyčia šioje vietoje pastatyta apie 1405 m., vėliau kelis kartus perstatyta, dabartinė - neogotikinė bažnyčia baigta statyti 1899 m.) ir buvę vienuolyno pastatai (vienuolynas šioje vietoje įkurtas taip pat XV a. pradžioje, dabartinis pastatas statytas maždaug XVIII a. antroje pusėje) (pav.22).

Trakų vardas kildinamas iš žodžio "trakas", reiškiančio miške iškirstą vietą, skynimą. Senieji Trakai daugelį amžių laikyti vienu iš svarbiausių Lietuvos valstybės centrų. Lietuvos metraštis kalba, kad čia kurį laiką buvusi Lietuvos sostinė po to, kai Gediminas perkėlė sostinę iš Kernavės. Kiek vėliau iš Senųjų Trakų sostinė buvusi perkelta į Vilnių. Senuosiuose Trakuose gyveno Kęstutis ir Birutė, čia jiems gimė Vytautas (apie 1350 m.). Senųjų Trakų pilis buvo mūrinė. Tai patvirtina 1378-1392 m. "Rusų miestų sąrašas", kur sakoma, kad "Senieji Trakai - mūriniai". Kada buvo

sugriauta ši pilis - nežinoma. Lietuvos metraštis mini, kad Vytautas gimė ir užaugo Senuosiuose Trakuose. Kryžiuočiai pirmą kartą apgulė Trakų pilį 1375 m., antrą kartą Trakai minimi 1377 m., bet jau sakoma, kad buvo apgulta nauja pilis. 1384-1402 m. kryžiuočių kelių aprašymuose Senųjų Trakų pilis nelaikoma svarbiu gynybiniu objektu. 1405 m. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas buvusioje Senųjų Trakų pilyje įkūrė benediktinų vienuolyną ir pastatė Marijos apreiškimo ir šv.Benedikto vardo bažnyčią. Išlikę planai rodo, kad piliavietės R dalis buvo ne kartą užstatyta įvairiais klebonijos, o vėliau ir kolūkio pastatais. Mažiausiai sunaikinta piliavietės

Pav.22. Senųjų Trakų piliavietės planas.
1 -bažnyčia, 2- vienuolynas, 3 - tyrinėti plotai
Fig.22. Map of castle site in Senieji Trakai.
1 - church, 2 - monastery, 3 - investigated areas

PV dalis, kur buvo vienuolyno daržai ir sodas.

Senųjų Trakų piliavietės tyrimų tikslas - nustatyti šios buvusios mūrinės pilies raidą, siekti atkurti jos vaizdą, ištirti senovės gyvenvietės liekanas. Senųjų Trakų pilis XIV a. buvo Didžiojo kunigaikščio tėvonija. Šios pilies raida neatsiejama nuo dabartinių Trakų pilių ir miesto (rašytiniuose šaltiniuose vadinamų Naujaisiais Trakais) istorijos. Senųjų Trakų pilis pastatyta Gedimino (1316-1341) valdymo pradžioje ir sugriauta XIV a. antroje pusėje. Taigi visi šiame paminkle rasti su pilies egzistavimu susiję radiniai, mūro liekanos gana tiksliai datuojami ir tai savo ruožtu gali padėti datuoti ir kituose objektuose surastą viduramžių medžiagą (mūrą, keramiką ir t.t.).

1994-1995 m. Senųjų Trakų piliavietės aikštelėje ištirtas 240 m^2 plotas: V pakraštyje - 90 m^2, PV jos kampe - 100 m^2 ir R pakraštyje - 50 m^2. Šių tyrimų metu surastas pirminis pilies statybos kultūrinis sluoksnis, atidengtos buvusios mūrinės pilies gynybinių sienų liekanos, surinkta gausi XIV a. radinių kolekcija. 1994 m. žvalgytos aplinkinės Senųjų Trakų piliavietės teritorijos, ieškant buvusios senovės gyvenvietės ir kapinyno (prie dabartinių kaimo kapinių bei į V nuo piliavietės). Senovės gyvenvietė surasta į P nuo buvusios pilies, gretimame lauke, ir ten 1995 m. ištirtas 100 m^2 plotas.

Piliavietės kiemo tyrimai leidžia manyti, kad pilis pastatyta iki tol neapgyvendintoje vietoje, taip pat kad kalnas iki statybos buvo gerokai aukštesnis ir į V bei į P pusę turėjo nedidelę terasą. Tyrimų metu nerasta radinių, kurie galėtų būti datuojami laikotarpiu iki pilies statybos. Pirminis paviršius - plonas degėsių sluoksnelis, kuriame palyginti gausu mažų plytgaliukų. Paleobotaniniai tyrimai (O.Kondratienė) rodo, kad pilies statybos metu šalia kalno būta daug miškingų plotų. Senųjų Trakų pilies mūrinė gynybinė siena statyta ant minėtos terasos. Ją pastačius, prie sumūrytos sienos iš vidinės pusės supiltas žvyro pylimas, nukasant buvusią kalno viršūnę ir išlyginant visą pilies kiemą. Išorinė sienos pusė taip pat užpilta žvyru, iškastu gilinant gynybinį griovį. Griovio šlaitas prie sienos išgrįstas akmenimis. Prie gynybinės sienos, iš vidinės pusės, buvo pastatytos medinės galerijos (?), kurioms sudegus susidarė ištisas degėsių sluoksnis su gausiais XIV a. radiniais (keramika, arbaletiniais strėlių antgaliais ir kt.). Sudeginta Senųjų Trakų pilis nebebuvo atstatyta.

Senųjų Trakų pilies gynybinės sienos liekanos yra apie 50-100 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Sienos storis apie 2 metrai, jos vidinė pusė

sumūryta iš stambių akmenų, išorė - iš plytų, o viduje - smulkūs akmenys su pavieniais plytgaliais. Tokia sienų konstrukcija vadinama kiautine ir ji būdinga seniausiems mūro statiniams. Sienos išorėje plytos rištos baltiškuoju būdu, t.y. eilėje dėtos dvi ilgos ir viena trumpa plytos. Šis plytų kiautas surištas ir mūrytas kartu su likusia sienos dalimi. Senųjų Trakų pilyje visa sienos išorinė pusė nuo pamatų iki viršaus buvo sumūryta iš plytų (tyrimų metu atidengta iki 3-4 m gylio šių sienų liekanos). Senųjų Trakų pilies plytos dažnai be braukų (daugiau kaip 70% rastų plytų), labai gerai išdegtos. Jų ilgis nuo 25 iki 33 cm, plotis 13-16 cm, storis 7-9 cm. Plytų kiautas surištas ištrėkštomis siūlėmis, jam išlyginti naudoti klojiniai. Kiautas mūrytas daug riebesniu skiediniu (1:1,06) (tyrimus atliko E.Telksnienė), o akmenų mūras mūrytas kiek kitokiu skiediniu (1:1,8), kurio rišamoji medžiaga - kalcitinės kalkės, o užpilas sudarytas iš 35% smėlio ir apie 30% žvyro. Manoma, kad Senųjų Trakų piliavietės skiedinių technologija tapatinga su Vilniaus aukštutinės pilies skiedinių gamybos technologija. Tyrimų metu greta gynybinės sienos surasta gana daug pavienių lovinių čerpių, kuriomis, matyt, buvo uždengtas sienos viršus ir galbūt buvusieji kunigaikščių rūmai. Buvusios pilies PV kampe gynybinio bokšto nebuvo.

Senųjų Trakų piliavietėje surasta gausi XIV a. keramikos kolekcija. Puodai žiesti, išdegti redukcinėje arba oksidacinėje-redukcinėje aplinkoje, dažnai puošti horizontaliomis linijomis, indo kakleliai nežymiai atlenkti, peteliai pūsti. Surinkta keliasdešimt metalinių dirbinių: arbaletinių strėlių antgalių, peilių, cilindrinių spynų ir jų raktų, dvinarės manikiūrinės žirklutės ir kt.

Senųjų Trakų gyvenvietė (ar miestelis ?) buvo šalia pilies, į P nuo dabartinės piliavietės. Ten surastas apie 50-150 cm storio kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietę iš P juosė pelkė, kuri nusausinta melioruojant kolūkio laukus, o iš Š ją saugojo pilis. Tyrimų metu nepavyko atsekti buvusių pastatų liekanų, bet surasta daug keramikos: žiestų puodų, lėkščių dalių, puodų dugnų su meistrų ženklais, glazūruoto ąsočio dalių ir kt. Taip pat rasta metalinių dirbinių: arbaletinių strėlių antgalių, peilių, pentinų dalių, grandinių šarvų fragmentų, segių, auskarų, pakabučių, apyrankių, sidabrinis paauksuotas (?) kryželis ir kt. Tyrinėjimų medžiaga rodo, kad šioje vietoje gyveno pilį aptarnavę amatininkai ir kariai. Matyt, Senųjų Trakų gyvenvietė nebuvo didelė ir egzistavo, kaip ir pilis, gana trumpą laiką.